

Nie będziesz miał bogów...

Rok XIV, nr 1 (30) 2015

KOŚCIÓŁ A DOBRA MATERIALNE

Ks. Andrzej Jankoski

Dobra doczesne i wszystko, co się z nimi wiąże, nie stanowi dla Kościoła tematu tabu. Przeciwnie, o dobrach materialnych mówi się, pisze, publikuje sprawozdania. Ta praktyka staje się coraz bardziej powszechna. Owszem, bywały momenty w historii kościelnej, kiedy kwestie finansów były pomijane. Przyczyn można podać bardzo wiele. Pierwszą może być radykalizm ewangeliczny wzywający do ubóstwa. Ważnym powodem ukrywania prawdziwych dóbr były prześladowania Kościoła w różnych okresach historii. Za przykład mogą służyć sytuacje poprzedniego stulecia, kiedy komuniści, chcąc zniszczyć Kościół, nakładali na duchownych i wspólnoty parafialne podatki, które przekraczały wielkość samych dochodów.

Współcześnie z coraz większą swobodą ujawnia się przychody, rozchody, wielkość oszczędności, choćby w celu zdobycia zaufania u wiernych.

1. SYTUACJA PRAWNA PARAFII

Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Polsce w art. 7 wymienia parafię jako osobę prawną¹. „Kościelne jednostki organizacyjne, o których mowa

w art. 7 i 8 oraz art. 9 ust. 1 pkt 7, nabywają osobowość prawną z chwilą powiadomienia właściwego organu administracji państwowej o ich utworzeniu przez władzę kościelną”².

Zgodnie z art. 52 ustawy instytucjom kościelnym mającym osobowość prawną przysługuje prawo nabywania, posiadania i zbywania mienia ruchomego i nieruchomego, nabywania i zbywania innych praw oraz zarządzania swoim majątkiem.

Ustawodawca w art. 57 mówi, że „kościelne osoby prawne mają prawo do zbierania ofiar na cele religijne, kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą, naukową, oświatową i wychowawczą oraz utrzymanie duchownych i członków zakonów”.

W świetle prawa kanonicznego: „Parafia jest określoną wspólnotą wiernych utworzoną na sposób stały w Kościele partykularnym, nad którą pasterską pieczę, pod władzą biskupa, powierza się proboszczowi jako jej własnemu pasterzowi” (kan. 515 *1 KPK). Proboszcz – zgodnie z prawem kanonicznym – jest własnym pasterzem zleconej sobie parafii, a jego zadaniem jest pasterska tro-

¹Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 maja 1989 r., art. 7, ust. 1, pkt 5.

²Tamże, art. 13, ust. 1.

ska o powierzoną mu wspólnotę (kan. 519)³.

Kanon 532 określa kompetencje proboszcza w sprawach dotyczących administracji dobrami materialnymi parafii⁴. Proboszcz w załatwianiu wszelkich czynności prawnych występuje w imieniu parafii, czyli jest jej reprezentantem w sprawach dotyczących czynności prawnych, które zmieniają sytuację prawną parafii w sprawach majątkowych. Z natury rzeczy wynika, że reprezentacja ta nie może być ograniczona tylko do spraw majątkowych. W każdej więc sprawie związanej z administrowaniem parafią jako osobą prawną proboszcz jest jej reprezentantem w porządku kościelnymi państwowym. Klauzula „zgodnie z prawem” oznacza, że proboszcz jako reprezentant parafii nie może postępować całkiem arbitralnie, ale przed podjęciem decyzji w sprawach określonych przez prawo powszechne lub prawo partykularne powinien zasięgnąć opinii organów doradczych, tj. rady do spraw ekonomicznych lub rady do spraw duszpasterskich. Jednakże organy te nie mogą pozbawić go funkcji reprezentanta parafii⁵.

Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego w księdze V zatytułowanej *Dobra doczesne* określa zadania zarządzających parafiami i innymi instytucjami kościelnymi.

Przed wszystkim „wszyscy zarządcy mają wypełniać swoje zadania ze starannością dobrego gospodarza”⁶. Z paragrafu tego wynika, że zarządzający powinni:

„1* czuwać, ażeby powierzone ich pieczy dobra nie przepadły lub nie doznały jakiejś szkody, zawierając w tym celu w razie potrzeby odpowiednie umowy ubezpieczające;

2* troszczyć się, żeby własność dóbr kościelnych była zabezpieczona środkami ważnymi według prawa państwowego;

3* przestrzegać przepisów zarówno prawa kanonicznego, jak i państwowego, albo wydanych przez fundatora, ofiarodawcę lub uprawnioną władzę, a zwłaszcza starać się, by Kościół nie poniósł szkody wskutek nieprzestrzegania ustaw państwowych;

4* pobierać skrupulatnie i we właściwym czasie dochody z dóbr i należności, pobrane zaś przechowywać bezpiecznie i używać ich zgodnie z wolą fundatora albo normami prawnymi;

5* wypłacać w ustalonych terminach procenty, należne z tytułu pożyczki lub zestawu, czuwając nad odpowiednim zwrotem głównej sumy długu;

6* pieniądze pozostałe po pokryciu wydatków, które mogą być korzystnie ulokowane, ulokować

³ A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanis, *Prawo wyznaniowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2006, s. 131.

⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego* (KPK) 1983 r., kan. 532.

⁵ J. Krukowski, red., *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t 11/1, Pallottinum 2005, s. 437.

⁶ *Kodeks Prawa Kanonicznego* (KPK) 1983 r., kan. 1284, *1.

za zgodą ordynariusza na korzyść osoby prawnej;

7* mieć należycie prowadzone księgi przychodów oraz rozchodów;

8* pod koniec każdego roku sporządzać sprawozdanie z zarządu⁷;

W kolejnym paragrafie prawodawca kościelny zobowiązuje zarządców instytucji kościelnych, by co roku sporządzali zestawienia przychodów i wydatków⁸.

2. NAUKA SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

O DOBRACH MATERIALNYCH

Na jakość kościelnego prawa majątkowego niekwestionowany wpływ miała doktryna Soboru Watykańskiego II. Podstawowe jej założenia sprowadzają się do następujących tez: dobra doczesne Stwórcą przeznaczony dla wszystkich ludzi: „Bóg przeznaczył ziemię ze wszystkim, co ona zawiera, na użytek wszystkich ludów i narodów, tak by dobra stworzone dochodziły do wszystkich w słusznej mierze w duchu sprawiedliwości, której towarzyszy miłość”⁹. W dalszej części *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, uznając prawo do posiadania rzeczy, uwrażliwia na potrzeby innych ludzi: „Dlatego korzystając

z tych dóbr, człowiek powinien uważać zewnętrzne, legalnie posiadane przez siebie rzeczy nie tylko za swoje własne, lecz także za wspólne, w tym znaczeniu, że mogą one przynieść pożytek nie tylko jemu samemu, lecz także innym”¹⁰.

Dobra doczesne pomagają człowiekowi w realizowaniu jego zadań. „Własność prywatna lub pewne dysponowanie dobrami zewnętrznymi dają każdemu przestrzeń konieczną do autonomii *osobistej* i rodzinnej i należy je uważać za poszerzenie niejako wolności ludzkiej. Stanowią one pewne uwarunkowanie swobód obywatelskich, ponieważ pobudzają do *podejmowania* obowiązku i ponoszenia ciężarów”¹¹.

Misja, jaką pełni Kościół, nie ma charakteru ziemskiego ani politycznego, ani gospodarczego czy społecznego. Cel nakreślony przez

⁷Tamże, § 2.

⁸Por. KPK, kan. 1284, § 3.

⁹Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 69.

¹⁰Tamże.

¹¹Tamże, nr 71.

Chrystusa ma charakter religijny¹². Pomimo tego Kościół, podobnie jak poszczególni ludzie, wykonując swoje zadania w warunkach ziemskich, nie może się obyć bez środków doczesnych. Kościół jednak posługuje się rzeczami w takim stopniu, w jakim wymaga ich właściwe mu posłannictwo¹³. „Kościół stosuje wszystkie i wyłącznie te środki, które zgodne są z Ewangelią i dobrem powszechnym według różnorodności czasu i warunków”¹⁴.

Kościelne dobra doczesne mają ściśle określony cel. Wolno je Kościołowi posiadać „do godnego sprawowania kultu Bożego, do zapewnienia odpowiedniego utrzymania duchowieństwa, jak również do wykonywania dzieł świętego apostołstwa czy miłości, zwłaszcza wobec potrzebujących”¹⁵. Celów tych bez odpowiednich zasobów materialnych nie dałoby się zrealizować.

Używanie dóbr doczesnych nie ma jednak charakteru bezwzględnego. „Niechaj prezbiterzy, jak i biskupi, przy zachowaniu prawa partykularnego, używają dóbr użytkowanych z okazji wykonywania jakiejś funkcji kościelnej przede wszystkim na odpowiednie utrzymanie i wypełnienie obowiązków

własnego stanu; te zaś, które by zbywały, niech zechcą przeznaczyć dla dobra Kościoła albo dzieła miłosierdzia. Niech zatem nie traktują urzędu kościelnego jako źródła zarobku ani używają dochodów z niego pochodzących na powiększenie swego majątku rodzinnego”¹⁶.

W *Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym* znajdziemy również pouczenie dotyczące inwestowania dóbr. „Inwestycje powinny zmierzać do stwarzania możliwości zatrudnienia i uzyskiwania dostatecznych dochodów zarówno obecnym, jak i przyszłym pokoleniom. Ktokolwiek decyduje o tych inwestycjach i organizacji życia gospodarczego – jednostki, grupy czy też władze publiczne – powinien mieć przed oczami te cele i uznawać swoje poważne zobowiązanie z jednej strony do czuwania, aby zaspokojone zostały niezbędne potrzeby godnego życia tak jednostek, jak i całej wspólnoty, z drugiej zaś strony do przewidywania przyszłych potrzeb i stwarzania sprawiedliwej równowagi pomiędzy wymogami dzisiejszej konsumpcji, bądź to indywidualnej, bądź zbiorowej, a koniecznością inwestowania dóbr na rzecz przyszłego pokolenia”¹⁷.

¹² Por. tamże, nr 42.

¹³ Por. T. Pawlak, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Ł. IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 26-27.

¹⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, Poznań 2002, nr 76.

¹⁵ Sobór Watykański II, *Dekret o postudze i życiu prezbiterów*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 17.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 71.

Kościół w świetle soborowej nauki winien więc tak się posługiwać posiadanym dobrem, by zapewnić sobie i innym środki go godziwego życia. Inwestowanie na rzecz przyszłych korzyści jest więc nie tylko faktem, ale i obowiązkiem.

Podsumowując powyższe stwierdzenia i postulaty Soboru Watykańskiego II, należy powiedzieć, że dobra doczesne są konieczne zarówno dla właściwego rozwoju jednostki, jak i realizacji misji Kościoła w sposób odpowiedni. Jednakże własność tych dóbr nie ma charakteru bezwzględnego. Jednostki muszą pamiętać o społecznym wymiarze własności prywatnej. Kościół zaś może posługiwać się dobrami doczesnymi w takim stopniu, w jakim jest to potrzebne do realizacji jego misji. Natomiast ci, którzy pełnią urzędy kościelne, mają prawo do słusznego wynagrodzenia. Nie mogą jednak swojego stanowiska uważać za źródło wzbogacania¹⁸.

3. KODEKS PRAWA KANONICZNEGO A TROSKA O MAJĄTEK KOŚCIELNY

Podstawowym dokumentem rozstrzygającym sprawy majątkowe w Kościele jest Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku. W poszczególnych kanonach dotyczących dóbr doczesnych można dostrzec

pewne odniesienia do Pisma Świętego, nauczania Kościoła na Soborze Powszechnym, papieży.

Prawodawca mówi, że „Kościół Katolicki na podstawie prawa wrodzonego, niezależnie od władzy świeckiej, może dobra doczesne nabywać, posiadać i alienować, dla osiągnięcia właściwych sobie celów. Celami zaś własnymi są głównie: organizowanie kultu Bożego, zapewnienie godziwego utrzymania duchowieństwa zwłaszcza wobec biednych”¹⁹.

„Podmiotami zdolnymi do nabywania dóbr doczesnych, posiadania ich, zarządzania nimi i dokonywania alienacji zgodnie z prawem są: Kościół powszechny i Stolica Apostolska, Kościoły partykularne oraz każda osoba prawna, zarówno publiczna, jak i prywatna”²⁰. Zdolność wymienionych podmiotów nie jest jednakowa. Zdolność prawna Kościoła powszechnego, Stolicy Apostolskiej, Kościołów partykularnych wynika z prawa Bożego, któremu zawdzięczają swoje ustanowienie, natomiast zdolność osób prawnych z prawa kanonicznego, mocą którego istnieją²¹. „Własność dóbr, pod najwyższym zwierzchnictwem Biskupa Rzymskiego, należy do tej osoby prawnej, która dobra te nabyła zgodnie z prawem”²².

¹⁸ Por. T. Pawlak, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, Ł IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 28.

¹⁹ *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983 r.*, Pallottinum 1984, kan. 1244, 1 i 2.

²⁰ Tamże, kan. 1255.

²¹ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 30.

²² *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983 r.*, Pallottinum 1984, kan. 1256.

Własność dóbr oznacza prawo do wyłącznego korzystania z rzeczy i rozporządzania nią w sposób prawny i zgodnie z przeznaczeniem. Tego, komu takie prawo przysługuje, nazywamy właścicielem. Właścicielem dóbr doczesnych jest ta osoba prawna, która te dobra prawidłowo nabyła. Papieżowi na mocy najwyższej władzy przysługuje naczelné zwierzchnictwo nad doczesnymi dobrami Kościoła. Również biskup diecezjalny, pozostając pod zwierzchnictwem papieża, ma zwierzchnią władzę w stosunku do dóbr doczesnych w swoim Kościele partykularnym. Z powyższego prawa wynika również, że nie jest właścicielem majątku parafialnego ani biskup, ani proboszcz, lecz parafia, która ten majątek nabyła prawnie²³.

„Wszystkie dobra doczesne, które należą do całego Kościoła, Stolicy Apostolskiej bądź innych publicznych osób prawnych w Kościele, są dobrami kościelnymi i są zarządzane na podstawie kanonów księgi *V Kodeksu* oraz własnych statutów”²⁴.

Miano dóbr kościelnych przysługuje tylko dobrom doczesnym należącym do całego Kościoła, Stolicy Apostolskiej i publicznych osób prawnych. Dobrami kościelnymi

w ścisłym tego słowa znaczeniu nie są więc dobra doczesne prywatnej osoby prawnej, a tym bardziej osób fizycznych²⁵.

Publicznymi osobami prawnymi są zespoły osób lub rzeczy, ustanowione przez właściwą władzę kościelną w tym celu, aby w imieniu Kościoła, zgodnie z przepisami prawa, wykonywały zadania im zlecone dla dobra publicznego. Pozostałe osoby prawne są prywatnymi²⁶.

Dobra kościelne są zarządzane na podstawie kanonicznego prawa majątkowego, zarówno powszech-

²³ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 30.

²⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK)* 1983 r., Pallottinum 1984, kan. 1257 §1

²⁵ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 30.

²⁶ *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK)* 1983 r., Pallottinum 1984, kan. 116-117.

nego, jak i partykularnego, oraz własnego, jakimi są statuty. Ta niezależność nie wyklucza w praktyce stosowania obowiązującego prawa cywilnego²⁷.

„Dobra doczesne prywatnej osoby prawnej są zarządzane na podstawie własnych statutów, nie zaś wspomnianych kanonów, chyba że wyraźnie inaczej zastrzeżono”²⁸.

Majątek prywatnej osoby prawnej z zasady rządzi się własnym statutem. Statut osoby prawnej musi zawierać odpowiednio rozbudowane postanowienia dotyczące dóbr doczesnych. Kościół także w stosunku do prywatnych osób prawnych jest kompetentny z racji celu religijnego, jednakże kompetencja ta jest ograniczona ze względu na to, że osoba ta nie realizuje swoich celów w imieniu Kościoła²⁹.

W kanonach księgi V KPK przez Kościół rozumie się nie tylko Kościół Powszechny i Stolicę Apostolską, lecz także każdą publiczną osobę prawną w Kościele, chyba że z kontekstu lub natury wynika co innego³⁰. Konsekwentnie więc w świetle kanonicznego prawa majątkowego miano Kościoła nie przysługuje prywatnej osobie prawnej, gdyż osoba ta nie posiada mandatu występowania w imieniu Kościoła.

Prawodawca wskazuje również na różne sposoby nabywania dóbr materialnych, finansowych i niefinansowych: „Kościół może nabywać dobra doczesne wszystkimi sprawiedliwymi sposobami prawa czy to naturalnego, czy pozytywnego, którymi wolno innym nabywać”³¹. Z powyższego kanonu jasno wynika, że wszystkie źródła finansowania parafii są dozwolone, jeśli spełniają warunek: nabyte w sprawiedliwy sposób. Na podstawie prawa naturalnego można stać się właścicielem dóbr na przykład wskutek zawłaszczenia rzeczy niczyjej w posiadanie samoistne, przetworzenia lub połączenia rzeczy, czerpania korzyści, jakie przynosi rzecz lub prawo podmiotowe, zawarcia umów, co do których prawo cywilne nie przypisuje warunków, zwykłego rozporządzenia ostatniej woli. Na podstawie prawa pozytywnego można wejść w posiadanie rzeczy na przykład dzięki różnego rodzaju kontraktom lub rozporządzeniom ostatniej woli, regulowanym prawem cywilnym, dziedziczeniu ustawowemu, zasiedzeniu, przedawnieniu. Sposób nabycia nie może być uważany za słuszny, jeśli jest sprzeczny z zasadą sprawiedliwości lub współzycia społecznego albo oparty na złej wierze

²⁷ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 30.

²⁸ *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983 r.*, Pallottinum 1984, kan. 1257 § 2.

²⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 31.

³⁰ *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983 r.*, Pallottinum 1984, kan. 1258.

³¹ Por. tamże, kan. 1259.

oraz sprzeczny z prawem Bożym i prawem kanonicznym³².

KPK wyraźnie stwierdza, że Kościół ma prawo do nabywania, posiadania i zbywania dóbr materialnych. Prawa te wynikają z nadprzyrodzonego prawa Bożego i z prawa stanowionego, jakim jest kościelne prawo zawarte KPK oraz prawo cywilne.

4. PRAWODAWCA CYWILNY O PRAWACH MAJĄTKOWYCH WSPÓLNOT KOŚCIELNYCH

„Celem działalności Kościołów i innych związków wyznaniowych jest zaspokojenie potrzeb religijnych. Realizacja tego zadania wymaga trwałych dóbr o charakterze materialnym oraz środków finansowych. Najważniejszym źródłem finansowania działalności instytucji kościelnych w Polsce jest ofiarność wiernych. Obowiązujące przepisy ułatwiają Kościołom i związkom wyznaniowym pozyskiwanie środków od swoich członków. Zbiórki organizowane na cele ściśle związane z działalnością wspólnot religijnych wyjęte są bowiem spod przepisów ustawy z 15 marca 1933 roku o zbiórkach publicznych (Dz. U. Nr 22, poz. 162 ze zm.)³³.

W ustawach podatkowych przewidziano również możliwość obniżenia podstawy opodatkowania przez podatników dokonujących darowizn na działalność podmiotów wyznaniowych³⁴. Szczególnie korzystny reżim prawny dotyczy darowizn dokonywanych przez osoby fizyczne na kościelną działalność charytatywno-opiekuńczą, zgodnie z przepisami ustaw normujących sytuację prawną poszczególnych Kościołów. Stosunkowo nowym rozwiązaniem jest natomiast możliwość odliczenia wpłat dokonywanych na rzecz organizacji pożytku publicznego, działających zgodnie z ustawą z 24.04.2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873 ze zm.). Możliwość ta jest przewidziana w odniesieniu do podatników, którzy płacą podatek dochodowy od osób fizycznych na zasadach ogólnych (zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych) oraz w stosunku do opłacających ryczałt od przychodów ewidencjonowanych (na podstawie ustawy z 20.11.1998 r. o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne, Dz. U. Nr 144, poz. 930 ze zm.)³⁵.

³² Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 31.

³³A. Mezglewski, R. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, C.R. Beck, Warszawa 2006, s. 206.

³⁴Por. art. 26 ust. 1 pkt. 9 ustawy z 26.7.1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych, tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 14, poz. 176 ze zm. oraz art. 18 ust. 1 pkt. lii ustawy z 15.2.1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz. U. z 2000 r. Nr 54, poz. 654 ze zm.

³⁵A. Mezglewski, R. Misztal, P. Stanisławski, *Prawo wyznaniowe*, C.R. Beck, Warszawa 2006, s. 206.

Bardzo ważną rolę w finansowaniu działalności instytucji kościelnych w Polsce odgrywa Fundusz Kościelny. Został on utworzony na mocy ustawy z 20.03.1950 r. o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 ze zm.). Pierwotny katalog celów, na jakie można było przeznaczyć środki Funduszu, został określony w art. 9 ustawy. Po 40 latach, w związku z przemianami demokratycznymi, katalog ten został rozszerzony zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z 23.08.1990 r. w sprawie rozszerzenia zakresu celów Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 61, poz. 354). Wprowadzone zmiany znalazły odzwierciedlenie w postanowieniach 1 statutu Funduszu Kościelnego, który stanowi załącznik do uchwały Rady Ministrów Nr 148 z 7.11.1991 r. w sprawie statutu Funduszu Kościelnego (M.P. Nr 39, poz. 279). Następnie, ze względu na zmianę modelu finansowania ubezpieczeń osób duchownych, zawarty w ustawie o przejęciu przez państwo dóbr martwej ręki katalog celów, na jakie może świadczyć Fundusz Kościelny, został zmieniony zgodnie z ustawą z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). Określając aktualne cele, dla realizacji których można wydatkować środki Funduszu, należy uwzględnić

ponadto ustawą z 27.08.2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. Nr 210, poz. 2135 ze zm.), która wyraźnie przewiduje udział Funduszu w finansowaniu składek na ubezpieczenie zdrowotne osób duchownych³⁶.

Cele, na jakie aktualnie może świadczyć Fundusz Kościelny, można zestawić w trzech grupach. Pierwsza z nich obejmuje opłacanie części składek na ubezpieczenie społeczne i ubezpieczenie zdrowotne osób duchownych. Druga grupa celów, na które mogą być przeznaczone środki Funduszu Kościelnego, obejmuje prowadzoną przez Kościoły i inne związki wyznaniowe różnorodną działalność humanitarną. Na wnioski osób prawnych Kościołów i innych związków wyznaniowych z Funduszu udzielane są dotacje na konkretne inwestycje, związane z realizacją celów statutowych. Fundusz Kościelny wypłaca konieczne środki na ochronę i ratowanie zabytkowych obiektów sakralnych³⁷.

Obowiązujące przepisy dopuszczają możliwość korzystania przez związki wyznaniowe także z innych dotacji państwowych. Zgodnie z ustawą o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, dotacje i subwencje udzielane przez państwo podmiotom wyznaniowym mogą być przyznawane jedynie na podstawie ustaw lub przepisów wydanych na ich podstawie (art. 10 ust. 2).

³⁶ Tamże, s. 207.

³⁷ Tamże, s. 213-215.

W oparciu o tego rodzaju unormowania dotowana bywa taka działalność związków wyznaniowych, która wykracza poza sferę religijną i posiada cechy użyteczności społecznej³⁸. Należy przy tym podkreślić, że zgodnie z obowiązującymi przepisami działalność kościołów i innych związków wyznaniowych, która służy celom humanitarnym, charytatywno-opiekuńczym, naukowym i oświatowo-wychowawczym, jest pod względem prawnym zrównana z działalnością służącą analogicznym celom i prowadzoną przez instytucje państwowe³⁹.

W celu zdobycia środków potrzebnych do realizacji celów religijnych kościelne jednostki organizacyjne mogą także prowadzić działalność gospodarczą. Podlegają wówczas wszystkim unormowaniom dotyczącym prowadzenia takiej działalności. Jedynie na podstawie ustaw podatkowych są zwolnione od podatku dochodowego, jeżeli środki uzyskane z działalności gospodarczej zostaną wykorzystane w celach religijnych, humanitarnych lub oświatowych⁴⁰.

Z ogólnej charakterystyki ustawodawstwa cywilnego można stwierdzić, że prawo cywilne nie sprzeciwia się prawom nabywania,

posiadania i zbywania dóbr przez Kościoły i związki wyznaniowe, co więcej – sprzyja nawet tym prawom poprzez ustawy zmniejszające podatki lub zwalniające z podatku i inne przywileje prawne.

5. NIĘKTÓRE SPOSOBY NABYWANIA DÓBR PRZEZ PARAFIE

Podstawowym źródłem odniesienia w poszukiwaniu sposobów pozyskiwania niektórych dóbr materialnych będzie KPK oraz zarządzenia posynodalne biskupa kieleckiego.

„Kościół posiada wrodzone prawo domagania się od wiernych dostarczenia tego, co jest konieczne do osiągnięcia właściwych celów”⁴¹. Prawo Kościoła do świadczeń ze strony wszystkich wiernych na cele kościelne jest wrodzone, gdyż bez niego funkcjonowanie Kościoła byłoby niemożliwe. Prawo to niejako wynika z samego faktu ustanowienia Kościoła. Obowiązek ten opiera się na przynależności wszystkich wiernych do wspólnoty ludu Bożego, wspólnej odpowiedzialności za realizację misji Kościoła w świecie oraz naturalnej solidarności wobec własnej wspólnoty⁴².

„Wierni mają prawo przekazywać dobra doczesne na korzyść

³⁸ Tamże, s. 208.

³⁹ Por. art. 22 ust. 1 Konkordatu oraz art. 21, ustawa z 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (tekst jedn. Dz. U. z 2000 r. Nr 26, poz. 319 ze zm.).

⁴⁰ A. Mezglewski, R. Misztal, P. Stanisz, *Prawo wyznaniowe*, C.R. Beck, Warszawa 2006, s. 207.

⁴¹ *Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983 r.*, Pallottinum 1984, kan. 1260.

⁴² Por. T. Pawlúk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 32.

Kościół⁴³. Wierni mają nie tylko prawo do przekazywania dóbr doczesnych na korzyść Kościoła, lecz także obowiązek przychodzenia z pomocą, aby miał zapewnione środki konieczne do sprawowania kultu Bożego, wypełniania dzieł apostołstwa i miłości oraz godziwe utrzymanie swoich szafarzy. Domaganie się tego obowiązku powinno odbywać się w sposób odpowiedni, z właściwą delikatnością i uwzględnieniem okoliczności⁴⁴. „Wierni powinni udzielać Kościołowi pomocy przez subwencje stanowiące odpowiedź na kierowane do nich prośby, zgodnie z normami wydanymi przez Konferencję Episkopatu”⁴⁵.

Ofiary dobrowolne wiernych nie zawsze wystarczają na potrzeby Kościoła, dlatego Kościół niekiedy zwraca się do wiernych z prośbą o specjalną pomoc. Zapomogi złożone w wyniku takiej prośby są z reguły jednorazowe. W celu uniknięcia nadużyć Konferencja Biskupów powinna wydać odpowiednie normy⁴⁶.

„Ważnym źródłem dochodów kościelnych są taksy i ofiary. Rozumie się przez nie świadczenia wiernych przekazywane z okazji

pełnienia czynności jurysdykcyjnych, liturgicznych lub paraliturgicznych. Świadczenia te mają postać kontraktu dwustronnego. Kodeks nie ustanawia tu normy powszechnej. Szczegółowe regulacje przekazuje konferencjom biskupów”⁴⁷.

6. ZOBOWIĄZANIA PARAFII

Parafia jest najmniejszą i najważniejszą jednostką strukturalną Kościoła Powszechnego. Na niej więc przede wszystkim spoczywa obowiązek utrzymania wszystkich instytucji kościelnych, dzieł apostołskich i charytatywnych.

„Biskup diecezjalny, po wysłuchaniu zdania Rady do spraw ekonomicznych oraz rady kapłańskiej, ma prawo dla pokrycia potrzeb diecezjalnych nałożyć na publiczne osoby prawne podległe jego władzy umiarkowany podatek, proporcjonalny do ich dochodów. Na pozostałe osoby fizyczne i prawne wolno mu tylko w wypadku poważnej konieczności i przy zachowaniu tych samych warunków, nałożyć nadzwyczajny umiarkowany podatek z zachowaniem ustaw i zwyczajów partykularnych, które przyznają mu większe uprawnienia”⁴⁸.

⁴³ Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983r., Pallottinum 1984, kan. 1260 §1.

⁴⁴ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 32.

⁴⁵ Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983r., Pallottinum 1984, kan. 1262.

⁴⁶ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 32.

⁴⁷ S. Dubiel, *Uprawnienia majątkowe Kościoła Katolickiego w Polsce w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku, Konkordatu z 1993 roku i ustaw synodalnych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2007, s. 39.

⁴⁸ Kodeks Prawa Kanonicznego (KPK) 1983r., Pallottinum 1984, kan. 1263.

Podmiotami podatku, jaki może nałożyć biskup diecezjalny, są w zasadzie publiczne osoby prawne. Podatek taki winien być niewygórowany i proporcjonalny do dochodów osoby prawnej. Dlatego podatek nałożony na parafie będzie zróżnicowany w zależności od czynników wpływających na wysokość dochodów parafii.

W razie poważnej konieczności biskup diecezjalny mógłby nałożyć umiarkowany podatek także na osoby fizyczne i prywatne osoby prawne. Jest to podatek nadzwyczajny, dlatego nie powinien być świadczeniem ciągłym, lecz raczej daniną jednorazową lub obowiązującą w czasie występowania szczególniejszej potrzeby diecezji. Szczególnym rodzajem podatku diecezjalnego jest podatek na potrzeby seminarium duchownego. Obowiązek płacenia tego podatku mają wszystkie osoby prawne, także prywatne, mające siedzibę w diecezji, chyba że utrzymują się z jałmużny lub utrzymują u siebie kolegium studiujących lub nauczających dla wspólnego dobra Kościoła⁴⁹.

W zarządzeniach posynodalnych biskupa kieleckiego znajdziemy taki zapis: „Na wszystkich wiernych świeckich oraz duchownych spoczywa obowiązek utrzymania Kurii Diecezjalnej, Wyższego Seminarium Duchownego i Domu Księży Emery-

tów”⁵⁰. Zarówno Kuria Diecezjalna, jak i Wyższe Seminarium Duchowne, utrzymuje się z podatków parafialnych: „Źródłem finansowania Kurii Diecezjalnej są podatki parafialne, osobiste podatki księży oraz dochody z działalności gospodarczej diecezji. Źródłem finansowania Wyższego Seminarium Duchownego są podatki parafialne, osobiste podatki księży, tace z dni seminaryjnych, dary w naturze tradycyjnie składane przez wiernych naszej diecezji i wpływy z działalności gospodarczej prowadzonej przez Wyższe Seminarium Duchowne”⁵¹.

Wysokość opodatkowania w roku 2015 wobec Wyższego Seminarium Duchownego w Kielcach wynosi średnio 1,1 zł na 1 parafianina. Podatek wobec Kurii Diecezjalnej w Kielcach za bieżący rok wynosi średnio 1,1 zł na 1 parafianina.

Obowiązkiem parafii jest również bieżące utrzymanie pracowników kościelnych, kościoła, kaplic, budynków parafialnych, cmentarza: wynagrodzenie i ubezpieczenie pracowników kościelnych (proboszcz, wikariusze, organista, kościelny, grabarz, inni). „Wysokość pensji pracowników kościelnych ustalana jest za obopólną zgodą pracodawcy z pracownikiem, z zachowaniem przepisów państwowych dotyczących zasad wynagradzania i ubezpieczenia pracowników oraz wskazań

⁴⁹ Por. T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, T IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 33.

⁵⁰ *Zarządzenia posynodalne Biskupa Kieleckiego*, *Jedność* 2002, s. 15.

⁵¹ Tamże.

Rady do Spraw Ekonomicznych Diecezji Kieleckiej. Przy ustalaniu pensji należy brać pod uwagę wykształcenie, tytuły naukowe, staż pracy itp.”⁵² Dalej obowiązkiem parafii jest ubezpieczenie budynków (kościół, kaplic, plebani, budynków gospodarczych, cmentarza), konserwacja i remonty budynków parafialnych: „Do bieżących użytkowników należy stała troska o całość obiektów, fachowe naprawianie zniszczeń, zabezpieczenie przed pożarem i kradzieżą, a także budzenie świadomości społeczeństwa o ich niepowtarzalnej wartości. Przestrzegać należy właściwego ubezpieczenia budowli kościelnych, ewentualnie ich wnętrza. (...) Konieczne jest okresowe (co najmniej co 3 lata) badanie istniejących instalacji elektrycznych, odgromowych i ogrzewczych – ze szczególną dbałością o kościoły drewniane i łatwopalne konstrukcje dachowe – oraz sprawdzanie zabezpieczeń przeciwpożarowych (ze sprzętem gaśniczym włącznie), jak też niedopuszczanie do przeciążeń instalacji elektrycznych”⁵³. Sprawą oczywistą pozostają opłaty za energię elektryczną, ogrzewanie, wodę, kanalizację, gaz i inne.

Znacznym zobowiązaniem parafii są tace niedzielne przeznaczane na różne instytucje i cele: uczelnie katolickie (KUL – 26.XII

Uroczystość Bożego Narodzenia, drugi dzień Świąt Wielkanocnych oraz zbiórka do puszek w drugą niedzielę sierpnia); ratowanie życia dzieci nienarodzonych (Pasterka – 25.XII); na utrzymanie świętych miejsc w Ziemi Świętej (Wielki Piątek); na potrzeby Stolicy Apostolskiej (29.VI Uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła); na potrzeby misji (6.I – Uroczystość Objawienia Pańskiego, niedziela w tygodniu misyjnym – październik); na dzieła miłosierdzia (pierwsza niedziela po Wielkanocy, niedziela w tygodniu miłosierdzia – wrzesień); oraz inne szczególne okoliczności (klęski żywiołowe itp.)⁵⁴.

Często wierni są świadomi wpływów finansowych, ale nieświadomi powyższych zobowiązań. Ta sytuacja rodzi konieczność upublicznienia sprawozdań, do których są zobowiązani proboszczowie⁵⁵. Dla zaznajomienia parafian z przepływami pieniężnymi warto powołać radę ekonomiczną parafii, która będzie miała wgląd w przychody i wydatki parafii.

7. PODSUMOWANIE

Celem powyższego opracowania było zaprezentowanie stosunku Kościoła do dóbr ziemskich. Kościół, jak każda inna instytucja, potrzebuje doczesnych środków do realizacji swych podstawowych celów, jak gło-

⁵² Tamże, s. 19; por. *Kodeks Prawa Kanonicznego* (KPK) 1983r., Pallottinum 1984, kan. 1286.

⁵³ Tamże, s. 56.

⁵⁴ *Kalendarz Liturgiczny Diecezji Kieleckiej*, Kielce 2015.

⁵⁵ Por. tamże, nr 42.

szenie Ewangelii, sprawowanie kultu Bożego, godziwego utrzymania duchownych oraz instytucji kościelnych, pełnienia dzieł miłosierdzia.

Najbardziej istotne:

Dobra doczesne i wszystko, co się z nimi wiąże, nie stanowi dla Kościoła tematu tabu. Przeciwnie, o dobrach materialnych mówi się, pisze, publikuje sprawozdania. Ta praktyka staje się coraz bardziej powszechna.

Misja, jaką pełni Kościół, nie ma charakteru ziemskiego ani politycznego, ani gospodarczego czy społecznego. Cel nakreślony przez Chrystusa ma charakter religijny⁵⁵. Pomimo tego Kościół, podobnie jak poszczególni ludzie, wykonując swoje zadania w warunkach ziemskich, nie może się obyć bez środków doczesnych. Kościół jednak posługuje się rzeczami w takim stopniu, w jakim wymaga ich właściwe mu posłannictwo⁵⁶. „Kościół stosuje

wszystkie i wyłącznie te środki, które zgodne są z Ewangelią i dobrem powszechnym według różnorodności czasu i warunków”⁵⁷.

Kościelne dobra doczesne mają ściśle określony cel. Wolno je Kościołowi posiadać „do godnego sprawowania kultu Bożego, do zapewnienia odpowiedniego utrzymania duchowieństwa, jak również do wykonywania dzieł świętego apostołstwa czy miłości, zwłaszcza wobec potrzebujących”⁵⁸. Celów tych bez odpowiednich zasobów materialnych nie dałoby się zrealizować.

Celem powyższego opracowania było zaprezentowanie stosunku Kościoła do dóbr ziemskich. Kościół, jak każda inna instytucja, potrzebuje doczesnych środków dla realizacji swych podstawowych celów, jak głoszenie Ewangelii, sprawowanie kultu Bożego, godziwego utrzymania duchownych oraz instytucji kościelnych, pełnienia dzieł miłosierdzia.

Ks. ANDRZEJ JANKOSKI, ur. 1976, dr teologii w Instytucie Ekumenicznym KUL (2011 r.), mgr ekonomii. Od sierpnia 2012 roku jest Dyrektorem Ekonomicznym Diecezji Kieleckiej. Wcześniej pełnił funkcje Dyrektora Centrum Spotkań i Dialogu Diecezji Kieleckiej w Skorzeszycach oraz wykładowcy w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach. Opublikował: *Postępowanie duchowne w kontekście kościelnej misji głoszenia Ewangelii w świetle dialogu katolicko – luteranckiego*, „Studia Oecumenica” 11 (2011), s. 345-368 oraz książkę *Autorytatywne nauczanie kościelne według dokumentów dialogu katolicko-luteranckiego na forum światowym* (Jeden Pan, Jedna Wiara 21), Lublin 2013.

⁵⁶Por T. Pawlak, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*. Ł. IV, Warmińskie Wydawnictwo Diecezjalne, Olsztyn 1990, s. 26-27.

⁵⁷Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym*, Poznań 2002, nr 76.

⁵⁸Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu prezbiterów*, Pallottinum, Poznań 2002, nr 17.